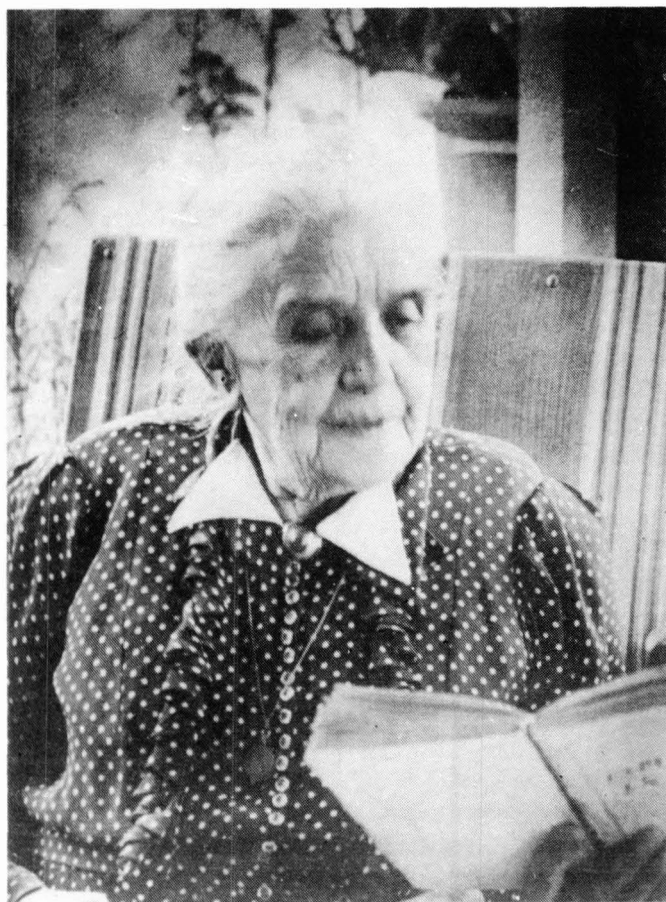

MARIA ANTÒNIA SALVÀ, 25 ANYS DESPRÉS (Aproximació didàctica a la seva obra)

per JAUME OLIVER JAUME

Maria Antònia Salvà

Dia 29 de gener de 1983 es complí el 25^è aniversari de la mort de la poetessa Maria Antònia Salvà de l'Allapassa.¹ Malgrat que nasqués a Palma (1869) les seves arrels familiars i la seva residència de gairebé tota la vida la fan, sens dubte, llumajorera.

La seva obra de creació literària, expressada sols en llengua catalana, constitueix, al mateix temps que una humil contemplació del seu entorn, un perfecte exercici de llenguatge.

"Parlant de la seva poesia, Ferrà es referí al 'mariatge únic de la simplicitat casolana amb les gràcies d'un art mestriol'. Pons i Marquès hi observà 'el domini absolut d'un llenguatge que arriba a no amagar-li cap secret'. I Carner hi endevinà 'el tast suprasensible que l'amor us fa trobar en les estones fugisseres', 'com la flor estotja la rosada, o bé el pou profund el seu manat d'estels'".²

L'obra poètica de Maria Antònia Salvà es troba a les següents publicacions: "Poesies" (1910), "Espigues en flor" (1926), "El retorn" (1934), "Llepolies i joguines" (1946), "Cel d'horabaixa" (1948), "Lluneta de pagès" (1952). L'any 1955 publica l'única obra en prosa: "Entre el record i l'enyorança", de caràcter autobiogràfic.

Cal remarcar la important tasca de traductora de la nostra poetessa. De Frederic Mistral traduï "Les illes d'or" (1910) i "Mireia" (1917); de Francis James, "Les geòrgiques cristianes" (1918); d'Andrée de Bruguère de Corgot, "Dins les ruïnes d'Ampúries"; de Manzoni "Els promesos" (1923-24); "Poemes de Santa Tereseta de l'Infant Jesús" (1945).

Les seves relacions amb els intel·lectuals i escriptors coetanis foren nombrosíssimes. Rebé considerables influències literàries i personals de Verdaguer, F. Mistral, Joan Alcover i Costa i Llobera, entre molts d'altres.

"Les dues influències essencials en la formació de Maria Antònia Salvà, de molta més constància i virtut que no cap influència personal o llibresca, són la naturalesa i la cançó popular."

"Per als ulls i l'esperit de Maria Antònia, la naturalesa vol ésser dita; la seva canviant fesomia, la seva gravetat i els seus jocs, la seva atmosfera, els seus volums i els seus colors, els goigs i les despulles de les seves estacions, insten una resposta de l'esperit que vingui als llavis i s'inscriui en les memòries".³

Si aquestes línies es refereixen als estímuls externs o motius d'inspiració per a Maria Antònia Salvà, s'hauria de cercar al fons de la seva personalitat la vivència i l'assimilació d'aquests estímuls: el que podríem anomenar el tarannà de la seva intimitat. Segons Carner, és la "fides" el que més distingeix la seva persona.

"La característica de Maria Antònia és, però, la fides, en el doble sentit de fe i de fidelitat. I, pel que fa a la fidelitat, jo gosaria dir que, en l'esperit de la poetessa, n'és un doble cas la seva adhesió al folklore nadiu: adhesió a la pròpia llengua i al propi lloc. I podria encara afegir-hi fidelitat a si mateixa (o voluntat de coherència entre els seus temps) perquè ja fou la poesia popular qui la unguí poetessa".⁴

És, sens dubte, el context que envolta aquesta celebració el que possibilita treure'n especial profit i prepara per a unes reflexions plenes de nous caires.

Entre altres i abans de tot, no és gens fora de lloc esmentar el fet d'haver-se aprovat l'Estatut d'Autonomia aquest mateix any que, malgrat els entrebancs previsibles, constituirà el marc legal de la realització política i cultural de la nostra Comunitat. Té molt a veure amb l'explicitació de la fidelitat a la pròpia llengua i al propi lloc, a la qual es referia Carner.

En segon lloc, és vigent l'anomenat "decret de bilingüisme escolar" segons el qual s'institucionalitza l'obligatorietat de l'estudi dins el sistema educatiu formal de la llengua catalana i de la cultura illenca i es posa en marxa un procés de normalització lingüística, procés gens fàcil i gens curt, que obliga a tots a una urgent definició i a un ferm compromís. Al pròleg de la "Selecció de Poemes de Maria Antònia Salvà" publicada per la Caixa de Pensions, amb motiu del cinquantè ani-

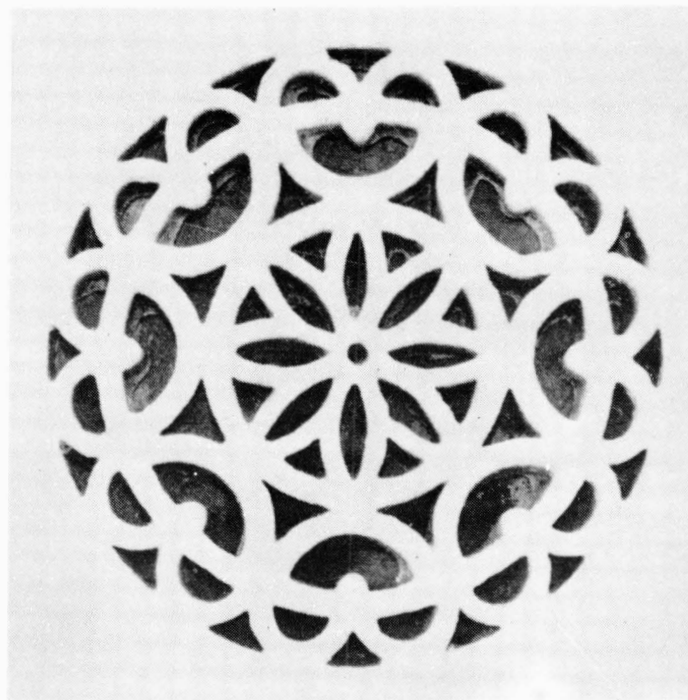
versari de la seva presència a Lluçmajor,⁵ els responsables de la tria recollien aquesta circumstància:

"La incorporació al sistema educatiu dins l'àmbit territorial de les Illes Balears, amb caràcter obligatori, de la Llengua catalana en els distints plans d'Educació Preescolar, General Bàsica, B. U. P. i Formació Professional de primer grau proporcionarà en un espai de temps relativament breu els coneixements necessaris als alumnes per poder expressar-se correctament en llengua vernacle i els serà, pensam, aquest llibret un instrument, on, ulls esbatanats, trobaran poesia autèntica que els farà vibrar les fibres més íntimes del seu cor i capir l'encís de la nostra plana llucmajorera, seca i solellosa".

En tercer lloc, vivim temps de recobriment de tot allò que d'una forma àmplia, constitueix el conjunt de senyes de la nostra identitat col·lectiva. El renaixement de la cultura popular, l'interès pels estudis humanístics i científics referits al nostre entorn i les variadíssimes manifestacions de la pròpia manera d'ésser, en serien alguns exemples.

En quart i darrer lloc, hom ha arribat a la convicció que els centres educatius, com a tals, no constitueixen més que una petita part del conjunt dels agents de formació i que tots els fins ara considerats factors extraescolars configuren amb més insistència i força, les formes d'ésser i de viure de les col·lectivitats. Es parla d'una pedagogia ambiental, d'una didàctica de l'entorn, dels aspectes territorials de l'educació o de l'educació informal o difusa. Tot això ens porta a creure en les potencialitats educadores de la societat, dels seus membres i de les seves institucions. Qualsevol aspecte, personal o material, de la realitat que envolta un infant, un adolescent o un adult, té unes virtualitats de mestratge que cal conèixer i aprofitar.

Aquest context, breument definit i descrit, ens ajuda a tenir una nova actitud i una major profunditat i exigència quan ens acostam a la vida i a l'obra de qualsevol escriptor. No es tracta, tan sols, d'un fruïcio literària ni d'una recreació històrica, sinó d'establir un diàleg i un contacte vivificant entre dues persones: l'escriptor i el lector. Expressat en altres termes, cal dir que l'apropament a un obra escrita cerca i possibilita un acte de comunicació. I tot acte i situació de comunicació són intrínsecament

educatius. I aquest acte de comunicació no s'ha de limitar al temps considerat específic per a la formació —infància i adolescència— ni a l'espai institucionalitzat —els centres educatius—. Tota la vida i qualsevol lloc constitueixen avinenteses vàlides per a la maduració personal —i això i no altra cosa és l'educació— i per a la recepció d'estímuls i pràctica d'experiències que la possibilitin.

Els trets referits a la vida col·lectiva esmentats abans defineixen l'inici d'una situació que avança cap a la normalització cultural i social de la nostra comunitat. I també aquesta circumstància és profundament educadora: els membres d'una col·lectivitat amb autoconsciència i autorealització amb més facilitat assoliran la seva pròpia maduresa personal.

Explicitats aquests aspectes generals, cal concretar una metodologia d'aproximació didàctica a l'obra de Maria Antònia.⁶ Aquesta metodologia podria ésser definida com d'immersió, és a dir, organització del treball amb voluntat d'aprofitar fins el darrer detall totes les possibilitats que ofereix cada text.

En certa mesura es tractaria de viure, amb sentit crític i des de la pròpia individualitat, i experimentar el missatge de l'obra en companyia de l'autora.

Partint del triple nivell de l'aprenentatge (aprendre coneixements, aprendre a aprendre i aprendre a ésser) es podria reflectir l'esmentada metodologia d'immersió en la següent classificació de tasques a realitzar:

1.er nivell. Aprendre coneixements

- Biografia i obres de l'autora.
- Coneixements suficients de l'onomàstica (noms comuns —agrupats per blocs— i noms propis —de persona i de lloc— que es troben en el conjunt de la creació literària o a una part d'ella).
- Entorn físic, social i cultural esmentat.
- Fets històrics referits, formes de vida, etc.
- Anàlisi lingüística del text.

2.^{on} nivell. Aprendre a aprendre

- Confecció de cronologies.
- Organització de fitxers de les dades del grup 1.er
- Realització d'enquestes orals amb contingut pròxim al de la part de l'obra treballada.
- Realització d'excursions per tal de reviure sobre el terreny el contingut del text.
- Confecció de mapes i muntatges audiovisuals.
- Organització d'exposicions amb el material recollit.
- Comparar dades o situacions o judicis que aportí l'autora amb els d'altres escriptors i amb els del propi lector.
- Consultar bibliografia i premsa on es reflecteixin les dades esmentades per l'autora.

3.er nivell. Aprendre a ésser

- Anàlisi raonada dels valors defensats a l'obra.
- Estudi crític de les actituds de l'autora davant la vida i la natura, i dels judicis emesos per ella.
- Anàlisi de les omissions observades a l'obra: política, qüestió social, conflictes personals, certs esdeveniments històrics, etc...
- Interpretació de la biografia de l'autora segons els fets i situacions que descriu.
- Anàlisi de l'actitud de l'autora en la llengua i la vida col·lectiva.
- Definició i presa de posició del lector en relació a tots aquests aspectes.

A la metodologia que hem anomenat d'immersió, s'hi hauria d'afegir una altra perspectiva que seria la referència sistemàtica al moment present. Això ens duria a fer-nos preguntes com aquestes:

¿Seria possible ara aquesta dada, situació o esdeveniment citats per l'autora? ¿Per què?

¿Què en pensaria Maria Antònia Salvà de certs fets actuals?

¿Es tracta a les diverses obres d'una problemàtica intemporal i que, per tant, té actualitat avui?

Tota la tasca didàctica que possibilita la creació literària de Maria Antònia Salvà ha d'assolir una forma concreta segons cada circumstància: és possible el treball individual o en grup, un apropament esporàdic o sistemàtic al text, una actitud investigadora i recreadora o tan sols receptora, un estudi breu o un estudi perllongat considerablement, un estudi que inclogui la totalitat d'aspectes de l'obra o uns aspectes monogràfics, etc.

Sigui com sigui, s'ha de reconèixer el mestratge difús però profund, subtil però real, callat però viu de l'escriptora de l'Allapassa i de la seva obra per a tot aquell que s'hi acosti amb l'actitud sincera i oberta del qui cerca un ajut i una presència càlida per caminar pels viaranyes del més difícil dels aprenentatges: aprendre a ésser.

NOTES

¹ Vegi's: LLOMPART, J.M. *La literatura moderna a les Balears*, Ed. Moll, Palma, 1964, pp. 134-135.

² MIQUEL GAYÀ, a la *Gran Enciclopèdia Catalana*.

³ CARNER, J. Pròleg a *Antologia poètica de Maria Antònia Salvà*, Ed. Selecta, Barcelona, 1957, pp. 13-14.

⁴ Ibidem, p. 14.

⁵ Aquesta Selecció es publicà l'any 1980, (Imprenta Moderna, Lluçmajor). Els responsables de la tria foren els bons amics i professionals de l'ensenyament i de l'animació cultural, Mateu Monserrat i Pastor, Sebastià Cardell i Tomàs i Joan Socies i Llambies.

⁶ És ja en premsa una publicació col·lectiva commemorativa del 25e aniversari de la mort de Maria Antònia Salvà, coordinada per Obra Cultural de Lluçmajor, a la qual hi ha una col·laboració meua: "Entre el record i l'enyorança, de Maria Antònia Salvà. Una aproximació didàctica i personalista". D'altra banda a l'inici del proper curs 1983-84 i amb el patrocini de l'Ajuntament de Lluçmajor veurà la llum una publicació amb l'objectiu de dotar els mestres i pares d'eines didàctiques per realitzar estudis i treballs sobre la vida i l'obra de Maria Antònia Salvà (els responsables de la qual serem Miquel Sbert i Garau i jo mateix).